

VILNIAUS MIESTO SAVIVALDYBĖS BIUDŽETO LĖŠŲ SKYRIMO VILNIAUS MIESTO ISTORIJS TYRĖJŲ STIPENDIJOMS ATASKAITA

2020 m. sausio 8 d.

Vilnius

Sutarties data ir numeris: 2019-05-22, Nr. A291-1154/19

Ataskaitos pildymo data: 2020-01-08

I. Atlikti Vilniaus miesto savivaldybės istorijos mokslo tyrimai, už kuriuos buvo skirta stipendija.

Literatūrinis A. Puškino muziejus Vilniaus miesto savivaldybės administracijos skirtos Vilniaus miesto istorijos tyrėjų stipendijos dėka turėjo galimybę tyrinėti istorinę medžiagą apie Markučių dvaro sodybos pagrindinio medinio namo statybos istoriją (namas statytas 1867–1868 m.). Šiuo metu šiame pastate įsikūręs Literatūrinis A. Puškino muziejus. Taip pat tyrimo metu rinkta ir nagrinėta medžiaga apie pirmąjį Markučių dvaro savininką Aleksejų Melnikovą, jo susirašinėjimas su Vilniaus miesto architektu Jeronimu Lastovskiu. Minėtame susirašinėjime detalai pateikti namo statybos, medžiagų pirkimo, darbo pasidalijimo procesų aprašymai. Visa tyrimo metu gauta informacija rašyta rusų kalba.

Tyrimo metu Literatūrinio A. Puškino muziejaus darbuotojai lankėsi Lietuvos ir Rusijos atminties institucijose (Rusijos mokslų akademijos Rusų literatūros instituto „Puškinskij dom“ Rankraščių skyriaus ir Literatūrinio muziejaus archyvas (Sankt Peterburgas, Rusijos Federacija), Rusijos valstybinis karo ir istorijos archyvas (Maskva, Rusijos Federacija), Bežanicų rajono Filosofovų kultūros ir istorijos centras (Bežanicai, Pskovo sritis, Rusijos Federacija), Valstybinis A. Puškino muziejus (Maskva, Rusijos Federacija) ir Sankt Peterburgo centrinis valstybės istorijos archyvas (Sankt Peterburgas, Rusijos Federacija), Lietuvos valstybės istorijos archyvas, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, Šiaulių „Aušros“ muziejus, Lietuvos centrinis valstybės archyvas. Atliekant informacijos paiešką minėtose institucijose, buvo rasti žemės sklypo Markučiuose pirkimo dokumentai, Markučių dvaro sodybos šeimininkų (Melnikovų–Puškinų) ir architekto Jeronimo Lastovskio biografijų aprašymai, Markučių dvaro sodybos pagrindinio medinio namo piešiniai ir brėžiniai, interjero ir dekoru nuotraukos, unikalūs nežinomo XIX amžiaus autoriaus Naujosios Michailovskojės vilos eskizai.

Didžiausia dalis informacijos gauta iš Rusijos mokslų akademijos Rusų literatūros instituto „Puškinskij dom“ Rankraščių skyriaus ir muziejaus archyvo (Sankt Peterburgas, Rusijos Federacija). Čia saugoma dalis Literatūrinio A. Puškino muziejaus archyvo (Markučio dvaro), 1946 m. išvežto iš Lietuvos į minėtą atminties instituciją. Minėto archyvo fondą (f. Nr. 246) sudaro 334 bylos

(dokumentai bei ikonografinė medžiaga, susijusi su 1864-1940 m. laikotarpio Markučių dvaro sodyba ir pateikianti daug vertingos informacijos apie šio dvaro savininkus Grigorijų ir Varvarą Puškinus bei Melnikovų šeimą). Dėl laiko stokos pavyko ištirti tik trečdalį minėto fondo. Dokumentų nagrinėjimą apsunkino tai, kad dokumentai sunkiai įskaitomi (visi rašyti ranka), daugelis prastos būklės. Šiame archyve rasti dokumentai, įrodantys, kad Aleksejus Melnikovas pirkė žemės sklypą Markučiuose iš gydytojo Ignacijaus Godlevskio (rasta pirkimo sutartis (kontraktas), architekto Jeronimo Lastovskio ir namo statybos užsakovo generolo Aleksejaus Melnikovo sutartis (kontraktas), architekto ir namo savininko susirašinėjimo dokumentai namo statybos, darbų atlikimo terminų bei finansinių įsipareigojimų klausimais (gaila, bet kol kas rasti tik J. Lastovskio laiškas A. Melnikovui). Taip pat minėtame archyve pavyko rasti informaciją apie Melnikovų–Puškinų biografijas, Varvaros Puškinos tėvo Aleksejaus Melnikovo asmenybę, jo gyvenimo Markučių dvare periodą, atskleisti tolimesnį, iki šiol nežinomą, likimą. Atrastos informacijos dėka visuomenė plačiau susipažins su geležinkelio atšakos „Vilnius – Peterburgas“ inžinieriaus Aleksejaus Melnikovo asmenybe, jo indėliu į XIX a. Vilniaus urbanizacijos procesą.

Sankt Peterburgo centriniame valstybės istorijos archyve (Sankt Peterburgas, Rusijos Federacija) rasta medžiaga apie Vilniaus miesto architekto Jeronimo Lastovskio biografiją (gimimo vieta, mokslo įstaigos, kuriose jis mokėsi, ir t.t.). Iki šiol rasti tik paminėjimai, kad Vilniuje dirbo architektas J. Lastovskis, tačiau jokios biografinės medžiagos nei Lietuvos archyvuose, bibliotekose, nei kitose informacinėse duomenų bazėse nebuvo rasta. Iš laiškų A. Melnikovui sužinota, kur jis gyveno (Šv. Jurgio prospekte (dabar – Gedimino prospektas), Vilniuje).

Valstybinio A. Puškino istorijos, literatūros ir kraštotyros memorialinio muziejaus-draustinio Michailovskojėje (Pskovo sritis, Rusijos Federacija) archyvo darbuotojai padėjo rasti informaciją, susijusią su poeto Aleksandro Puškino jaunesniojo sūnaus Grigorijaus Puškino ir jo žmonos Varvaros Puškinos gyvenimo būdą, siekius, planus iki 1899 m., kuomet jie pardavė Michailovskojės sodybą, kurioje gyveno A. Puškinas, ir galutinai persikraustė gyventi į Markučių dvaro sodybą.

Bežanicų rajono Filosofovų kultūros ir istorijos centre (Bežanicai, Pskovo sritis, Rusijos Federacija) aptikta informacija apie Varvaros Melnikovos-Puškinos šeimos narius (brolius Nikolajų Melnikovą ir Pavelą Melnikovą, seseris Natalją Melnikovą-Volockają ir Mariją Melnikova-Bibikova-Filosofova), jų gyvenimą ir veiklą.

Apsilankius Rusijos valstybiniame karo ir istorijos archyve (Maskva, Rusijos Federacija) gauta vaizdinė medžiaga (nuotraukos), kuriose užfiksuoti Michailovskojės vilos vaizdai. Dėka gautos informacijos Literatūrinio A. Puškino muziejaus darbuotojai, dalyvavę šiame tyrime, galėjo dalinai atributuoti Literatūrinio A. Puškino muziejaus pagrindiniame fonde saugomas nežinomos vietovės ir pastato nuotraukas bei pagalbiniame fonde saugomus nežinomo XIX a. autoriaus darytus brėžinius (pastatų, langų, vartų ir kt.). Dėka minėtame archyve aptiktų nuotraukų, galima daryti prielaidą, kad tai Grigorijaus ir Varvaros Puškinų planuotą Michailovskojės sodyboje statyti pastatų (priestatų)

brėžiniai ir Naujojo Michailovskojės namo, kurį Markučiuose pastatė Grigorijus Puškinas, planai bei brėžiniai. Apie tokio namo egzistavimą liudija dokumentai, saugomi Literatūrinio A. Puškino muziejaus archyve. Tyrinėjant muziejaus archyvą rasta informacija, kad šis namas sudegė Pirmojo pasaulinio karo metu, tačiau nėra informacijos, kurioje tiksliai vietoje jis stovėjo (dokumentuose minima, kad jis stovėjo Grigorijaus Puškino žmonos Varvaros Puškinos žemės valdose Markučiuose).

Valstybinis A. Puškino muziejus (Maskva, Rusijos Federacija) suteikė daug informacijos apie Markučių dvaro sodybos šeimininko Grigorijaus Puškino gyvenimą, jo susitikimą su Varvara Moškova (Varvaros Melnikovas, vėliau tapusios Grigorijaus Puškino žmona, pirmosios santuokos su V. Moškovu, pavardė).

Šiaulių „Aušros“ muziejuje aptikti Markučių dvaro sodybos pagrindinio medinio gyvenamojo namo interjero ir eksterjero, ūkinių pastatų ir kt. negatyvai (1946 m.). Jie suteikė daug informacijos apie daiktų išsidėstymą interjere, eksterjero detales bei ūkinių pastatų išsidėstymą teritorijoje.

Lietuvos valstybės istorijos archyve aptiktos ir nagrinėtos Varvaros ir Grigorijaus Puškinų namų knygos, kuriose smulkmeniškai surašytos Markučių dvaro pajamos ir išlaidos.

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje ieškota informacijos apie architektą Jeronimą Lastovskį, tačiau jos rasta labai nedaug.

Ne visos dokumentų paieškos įvairiose atminties institucijose buvo sėkmingos dėl tos priežasties, kad kai kurių dokumentų negalima buvo rasti vietoje (dokumentai nerasti, laikinai perduoti kitai institucijai ir t.t.), ribotas tyrinėjimui išduodamų dokumentų skaičius per dieną, ilgas laikotarpis nuo užsakymo iki dokumentų gavimo, trumpas kai kurių atminties institucijų darbo laikas (vasaros metu kai kurie archyvai, esantys Rusijos Federacijoje, kelis mėnesius neaptarnavo lankytojų) ir kt.

Surinkus informaciją minėtuose archyvuose, bibliotekose ir kitose atminties institucijose ir atlikus dokumentų tyrimą, dokumentai išversti į lietuvių kalbą ir parengtas leidinių rusų ir lietuvių kalbomis maketas. Atspausdinti leidinių „Markučių dvaro sodybos medinio gyvenamojo namo statybos istorija“ (lietuvių kalba) ir „История строительства господского дома Мельниковых-Пушкиных в усадьбе Маркутье в Вильнюсе“ (rusų kalba) signaliniai egzemplioriai.

II. I punkte nurodytų atliktų Vilniaus miesto savivaldybės istorijos mokslo tyrimų reikšmė Vilniaus miesto savivaldybei.

Markučių dvaras - autentiškas XIX a. medinis pastatas. Tai vienintelis išlikęs medinis dvaras Vilniaus miesto teritorijoje. Tyrinėjant ir lyginant XIX amžiaus vietovių planus, analizuojant praeities istorinius vietovių tyrimus, tiriant Markučių archyvų nuotraukas ir dokumentus, nagrinėjant informaciją, surinktą iš J. Lastovskio laiškų apie Melnikovų dvaro sodybos statybą, sužinota, kad namo projektą parengė ir įgyvendino architektas inžinierius J. Lastovskis. Statyba buvo vykdoma Markučių palivarko negyvenamose lapuočių miško teritorijose. Anksčiau Melnikovų namo statybos

vietoje nebuvo jokių pastatų. Atliekant medinės konstrukcijos statybos ir apdailos darbus dalyvavo 52 žmonės. Namas buvo statomas kruopščiai, įrengiant baltas krosnis ir židinį. Medžiagos buvo atvežamos geležinkeliu iš Sankt Peterburgo, Lenkijos ir Belgijos. Vietinis amatininkas šaltkalvis Slivinskis pagamino metalines detales ir apvadus, langinių užraktus, furnitūrą ir seifą vertingiems daiktams. Name buvo įvesta kanalizacija, šulinio vandens tiekimas ir jo šildymas. Tuo pat metu vyko teritorijos gražinimas ir apželdinimas, sodininkas E. Sadovskis įkūrė angliško stiliaus sodą Markučiuose, buvo pastatyti ūkiniai pastatai.

Per savo gyvavimo istoriją Markučių dvaro sodybos vilos gyvenamoji dalis niekada nebuvo perstatyta, tačiau pradinė kai kurių kambarių paskirtis buvo kitokia, kadangi A. Melnikovas statė namą savo šeimai (jis turėjo 5 vaikus), o vėliau jame gyveno Varvara ir Grigorijus Puškinai bei Varvaros dukra Varvara.

III. Numatomas Vilniaus miesto savivaldybės istorijos mokslo tyrimų tęstinumas, kita aktuali Vilniaus miesto savivaldybės istorijos mokslo tyrimų informacija.

Šiuo metu svarbiausias Literatūrinio A. Puškino muziejaus tikslas – išleisti leidinių „Markučių dvaro sodybos medinio gyvenamojo namo statybos istorija“ (lietuvių kalba) ir „История строительства господского дома Мельниковых-Пушкиных в усадьбе Маркутье в Вильнюсе“ (rusų kalba) tiražą, kadangi tiriamojo darbo pristatyme visuomenei dalyvavo nemažai kultūros įstaigų, kultūros paveldo išsaugojimo specialistų bei kitų asmenų, besidominčių medinės architektūros paveldo objektais, kurie išreiškė itin didelį susidomėjimą įsigyti minėtą leidinį. Toliau tęsti istorinės medžiagos, esančios Rusijos mokslų akademijos Rusų literatūros instituto „Puškinskij dom“ Rankraščių skyriaus ir muziejaus archyvas (Sankt Peterburgas, Rusijos Federacija), kadangi tyrimo metu išnagrinėta tik trečdalis minėtoje institucijoje saugomos archyvinės medžiagos. Literatūrinio A. Puškino muziejaus darbuotojai tikisi surasti dar daugiau informacijos apie Markučių dvaro sodybos medinį gyvenamąjį namą, jame gyvenusių žmonių istoriją, jų užsiėmimus bei gyvenimo būdą, taip pat apie namą supusią aplinką (sodą, tvenkinius ir t.t.)

IV. I-II punktuose nurodytą informaciją pagrindžiantys priedai (pateikiami aktualūs ir reprezentatyvūs priedai) (pridedama).

Ataskaita paruošė Literatūrinio A. Puškino muziejaus vyr. fondų saugotoja Rūta Vizbaraitė-Zaborovskienė.

Literatūrinio A. Puškino muziejaus direktorė
Nadežda Petrauskienė

(Stipendijos gavėjo vardas, pavardė ar
organizacijos atstovo pareigos, vardas ir pavardė)

